

УДК 338.001

[https://doi.org/10.33296/2707-0654-13\(26\)-09](https://doi.org/10.33296/2707-0654-13(26)-09)

СЛАСТЯНИКОВА АНЖЕЛІКА

кандидат економічних наук, старший викладач
кафедри економіки та менеджменту,
Українська інженерно-педагогічна академія,
м. Харків, Україна

ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0002-5170-6113>

СЛАСТЬЯНИКОВА КРИСТІНА

асистент кафедри економіки та менеджменту,
Українська інженерно-педагогічна академія,
м. Харків, Україна

ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0002-7114-5165>

**ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ
ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Анотація. В статті розглянуто проблематику впливу пандемії на розвиток інноваційного процесу вітчизняних підприємств. Визначено, що проблема розвитку інноваційного процесу вітчизняних підприємств та переходу до інноваційного економічного зростання є предметом особливої уваги як зарубіжних, так і вітчизняних вчених економістів.

Проаналізовано рівень впливу пандемії COVID-19 у 2019 році під впливом якого у світі все кардинально змінилося. Світова економіка зазнала значних втрат, інноваційний розвиток було направлено на пошук шляхів зниження негативного впливу вірусу на життя людства, а саме на створення вакцин і засобів гігієни, адаптація до життя on-line, формування інноваційних платформ для навчання, праці, торгівлі та іншого. Значна частина промисловості зазнала значних втрат, деякі підприємства призупинили свою діяльність, а деякі взагалі припинили своє існування. Велика кількість населення залишались без роботи, все це негативно вплинуло на розвиток інноваційного процесу вітчизняних підприємств.

Визначено, що управління розвитком інноваційного процесу вітчизняних підприємств на національному рівні є неефективним, це пов'язано з відсутністю державних кордонів в інноваційних процесах, оскільки транснаціональні корпорації розривають ланцюжки створення вартості та розміщують їх там, де вони є, відповідно, підприємства стають природно-економічною зоною в умовах глобалізації.

Розкрито, що основною проблемою впливу пандемії на розвиток інноваційного процесу вітчизняних підприємств в сучасних умовах є недостатня активність підприємств за розміром, частотою та ефективністю їх науково-дослідних робіт. Переважна кількість підприємств, які займаються науково-дослідними роботами направлені на сировинний напрямок, вони мають найбільші можливості для лобювання своїх інтересів, накопичили достатньо коштів для розвитку інноваційної діяльності. Проте перспективи взаємодії цього сектора з іншими в плані трансферу технологій не великі з урахуванням негативного впливу пандемії COVID-19.

Ключові слова: розвиток інноваційного процесу вітчизняних підприємств, пандемія COVID-19, технології, Глобальний індекс інновацій, інноваційна діяльність.

Вступ. Формування нової економіки в сучасній світовій економіці визначає розвиток національної економіки, пов'язаної з постіндустріальним розвитком, що полягає у розробці інформаційно-інноваційних технологій, досліджень і розробок, підготовки висококваліфікованих спеціалістів нових напрямлень тощо.

Економічне зростання зазвичай пов'язано із сприятливою довгостроковою ситуацією на світовому ринку палива і сировини та зростанням відновлення на основі використання інноваційних виробничих потужностей у процесі виробництва, що дозволяє розширити виробництво з мінімальними вкладеннями. Також впливає недооцінка продуктивної робочої сили, що формується в період реформ, яка водночас забезпечує економію заробітної плати та поступовий вихід із цієї ситуації, що підвищує платоспроможний попит і, як наслідок, формує зростання внутрішнього ринку.

Аналіз останніх досліджень і розробок. В останні роки проблема розвитку інноваційного процесу вітчизняних підприємств та переходу до інноваційного економічного зростання є предметом особливої уваги як зарубіжних, так і вітчизняних вчених економістів.

Питаннями впливу пандемії на розвиток інноваційного процесу вітчизняних підприємств займалися такі науковці як: Амоша О. [1], Саломатіна

© Українська інженерно-педагогічна академія

© ГО «Школа адаптивного управління соціально-педагогічними системами»

© Сластьяникова А., Сластьяникова К.

Л. [1], Іванова Т. [2], Прохорова В. [4, 5], Теплюк М. [7], Швиданенко Г. [7], Чобіток В. [8, 9] та ін.

Метою даної статті є визначення факторів впливу пандемії на розвиток інноваційного процесу вітчизняних підприємств в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Основний напрям сучасної глобальної конкуренції зосереджується на постійно мінливих перевагах, заснованих на науковому прогресі та інноваціях. Як показує досвід розвинених країн, сучасна конкурентоспроможність забезпечується численними інституційними умовами, домінантою з яких є побудова та розвиток ефективної національної інноваційної системи.

Але у 2019 році у світі все кардинально змінилося під впливом активного розповсюдження пандемії COVID-19. Світова економіка зазнала значних втрат, інноваційний розвиток було направлено на пошук шляхів зниження негативного впливу вірусу на життя людства, а саме на створення вакцин і засобів гігієни, адаптації до життя on-line, формування інноваційних платформ для навчання, праці, торгівлі та іншого. Значна частина промисловості зазнала значних втрат, деякі підприємства призупинили свою діяльність, а деякі взагалі припинили своє існування. Велика кількість населення залишилась без роботи, все це негативно вплинуло на розвиток інноваційного процесу вітчизняних підприємств.

Практика показує, що управління розвитком інноваційного процесу вітчизняних підприємств на національному рівні є неефективним, це пов'язано з відсутністю державних кордонів в інноваційних процесах, оскільки транснаціональні корпорації розривають ланцюжки створення вартості та розміщують їх там, де вони є, відповідно, підприємства стають природно-економічною зоною в умовах глобалізації.

Нову роль держави можна визначити як каталізатора інноваційних

процесів, що підтримує дослідження та інновації в новій техніко-організаційній парадигмі, як арбітра розбіжних інтересів і перспектив, як організатора діалогу між різними учасниками економіки майбутнього розвитку, і як ініціатора завдань і нових програм. Однак слід зазначити, що втручання в сектор високих технологій несе додаткові ризики порівняно з втручанням в інші сектори, головним чином неминучі ризики, пов'язані з особливо сильною асиметрією інформації в процесі управління розвитком інноваційного процесу вітчизняних підприємств.

Міжнародна бізнес-школа INSEAD, Корнельський університет і Всесвітня організація інтелектуальної власності щорічно публікують рейтинг Глобального індексу інновацій, який оцінює всі країни світу щодо їх розвитку, інновацій та виробничих можливостей. [10]

Дані дослідження проводяться з 2007 року і на сьогоднішній день представляють найбільш повну сукупність індикаторів інноваційного розвитку в різних країнах світу. Глобальний індекс інновацій складається з 80 різних індикаторів, які детально характеризують інноваційний розвиток країн світу на різних рівнях їх економічного розвитку. Дослідники вважають, що успіх економіки країни, пов'язаний як з наявністю інноваційного потенціалу, так і з існуючими умовами його реалізації. Тому Глобальний індекс інновацій розраховується як зважена сума результатів двох груп показників (рис.1).

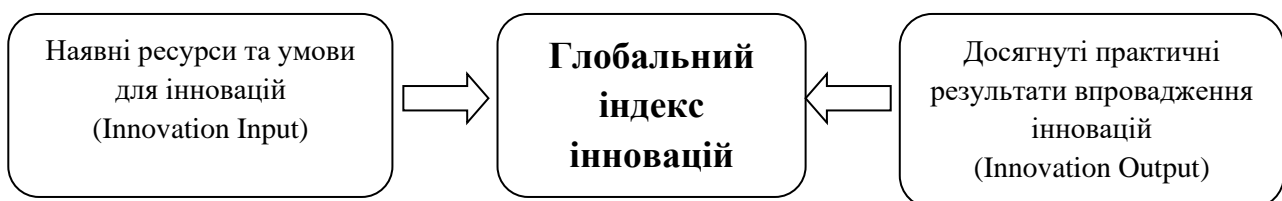

Рис. 1. Показники, які впливають на формування Глобального індексу інновацій

Глобальний індекс інновацій є співвідношенням витрат і корисності, який дозволяє об'єктивно оцінити ефективність дій щодо розвитку інновацій у тій чи іншій країні. Країни з найвищими показниками рівня інноваційного розвитку демонструють економічну стабільність. Розглядаючи країни-лідери за рівнем інноваційного розвитку, можна констатувати, що окремі країни змінюють свої місця у відповідних групах, але при цьому жодна з них не виходить зі своєї групи. Це пояснюється тим, що ефективні інновації формують своєрідний замкнутий цикл (рис.2).

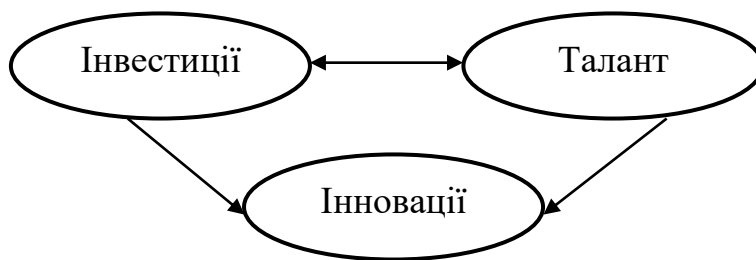

Рис. 2. Замкнутий цикл формування ефективних інновацій

Незважаючи на несприятливі економічні, геополітичні, екологічні та інші умови, інноваційна діяльність у світі продовжує активно розвиватися. Витрати на науково-дослідні роботи у більшості країн збільшилися у порівнянні з попередніми роками. Рейтинг перших 20 країн світу за рівнем інновацій за 2021 рік наведено на рис. 3. [10]

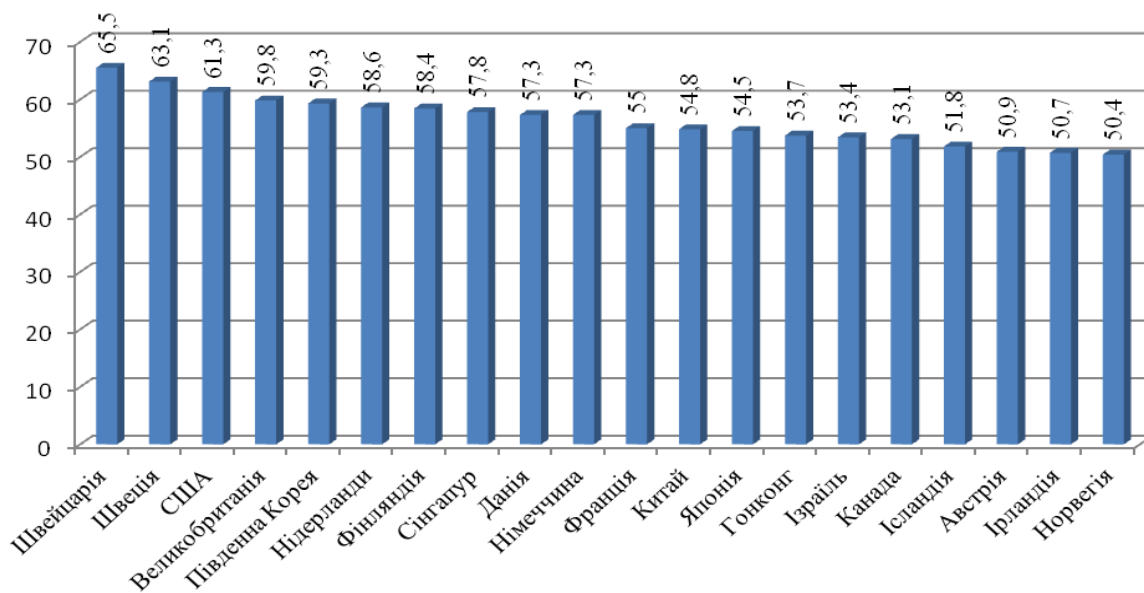

Рис. 3. Рейтинг перших 20 країн світу за рівнем інновацій за 2021 рік

Науковці розрізняють наступні види інновації, які наведено на рис. 4.

Рис. 4. Класифікація інновацій видів, які базуються на об'єкті

Інноваціями вважаються вкладення інвестиційного капіталу в нововведення, які призводять до кількісних або якісних змін у діяльності суб'єктів господарювання. Інноваційному процесу передують науково-технічна діяльність, пов'язана з появою нововведення. Ідея нововведення може виникнути у вигляді інвенції, ініціації або дифузії інновації (рис.5).

Рис. 5. Види ідей нововведення

В існуючій економічній ситуації, під впливом пандемії COVID-19, вітчизняний бізнес знаходиться в недостатньо активній фазі у сфері інноваційного розвитку. За останні роки інноваційно-активними були 9-10% вітчизняних промислових підприємств.

Інноваційний процес вітчизняної економіки характеризується значними тенденціями. З одного боку, фундаментальна та галузева наука, яка накопичила потенціал. З іншого боку, рівень адаптації результатів досліджень до практичних інновацій дуже низький. Вітчизняна інноваційна продукція на міжнародному ринку становить менше 1%, а в порівнянні американська

продукція складає 39%.

Для підвищення рівня інноваційної активності вітчизняним промисловим підприємствам необхідно змінювати вектори розвитку, переймати досвід передових держав, підвищувати витрати на інноваційну діяльність, мотивувати працівників до процесу інноваційності.

Вітчизняні промислові підприємства відкриті для впровадження інновацій та у залученні нового високотехнологічного обладнання, що виражається у збільшенні імпорту.

Аналіз інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств за витратами на внутрішні дослідження та розробки, свідчить про те, що наша країна входить до групи країн, які розвиваються. Корпоративні витрати на дослідження і розробки, виміряні у відсотках від продажів, становили 2,5% у Китаї, 0,9% в Бразилії, 0,46% в Індії і лише 0,1% в Україні.

Інноваційна діяльність, яка здійснюється на вітчизняних промислових підприємствах, свідчить про те, що вони в основному спрямовані на незначні поліпшення для виживання, а не на їх інноваційний розвиток. За оцінками експертів, витрати вітчизняних промислових підприємств на інноваційну діяльність не перевищують 5% від загальної вартості інновацій, а в європейських країнах цей показник в середньому складає 20%,

Відповідно можна зробити висновок, що рівень розвитку інноваційної діяльності на вітчизняних промислових підприємствах є недостатньо розвинутим, що пов'язано з низкою внутрішніх і зовнішніх факторів впливу. Держава також не стимулює промислові підприємства до активного інноваційного розвитку.

Висновок. Отже, в умовах глобалізації економіки та виходу її на постіндустріальний рівень розвитку інновації стають найважливішим чинником підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних промислових

підприємств.

Уміння створювати та ефективно використовувати інновації є необхідною умовою для досягнення якісного економічного зростання вітчизняних промислових підприємств, а також науково-технічного та соціального прогресу країни в цілому.

Коронавірус призвів до сильних економічних потрясінь, у тому числі «вдарив» по розвитку інноваційного процесу вітчизняних підприємств. Останніми роками глобальні витрати у світі на дослідження та розробки збільшились на 5,2%, тобто, значно випередили темпи зростання світового валового внутрішнього продукту.

Таким чином, основною проблемою впливу пандемії на розвиток інноваційного процесу вітчизняних підприємств в сучасних умовах є недостатня активність підприємств за розміром, частотою та ефективністю їх науково-дослідних робіт. Переважна кількість підприємств, які займаються науково-дослідними роботами направлені на сировинний напрямок, вони мають найбільші можливості для лобіювання своїх інтересів, накопичили достатньо коштів для розвитку інноваційної діяльності. Проте перспективи взаємодії цього сектора з іншими в плані трансферу технологій не великі з урахуванням негативного впливу пандемії COVID-19.

Використана література

1. Амоша О. І., Саломатіна Л. М. Інноваційний розвиток промислових підприємств у регіонах: проблеми та перспективи. *Економіка України*. 2017. № 3. С. 20-34.
2. Іванова Т.В. Інноваційна діяльність підприємств України як фактор підвищення рівня конкурентоспроможності на міжнародних ринках. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2020. № 17. С. 395-404.
3. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М.Гейця та ін. НАН України. К., 2015. 336 с

4. Прохорова В.В., Чобіток В.І. Економічна оцінка зовнішньої та внутрішньої ефективності інноваційних трансформацій в освіті / Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі: Монографія / За редакцією Ареф'євої О.В. К.:НАУ, 2019. С. 95-105.

5. Прохорова В. В., Проценко В. М., Чобіток В. І. Формування конкурентної стратегії підприємств на засадах інноваційно-спрямованого інвестування [текст монографії]. Харків: УІПА, 2015. 291 с.

6. Сакевич Л.С. Інноваційна діяльність в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2020. Вип. 3 (59). С. 172-176.

7. Теплюк М. А, Швиданенко Г. О. Сучасні тренди розвитку інноваційного підприємництва. *Економіка та держава*. 2018. №. 5. С. 89-92.

8. Чобіток В.І. Формування системи оцінки інноваційно-інвестиційної діяльності. *Соціальна економіка. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*. № 1 (53) Харків. 2017. С.135-139.

9. V. Chobitok, O.Shevchenko, O. Lomonosova, V. Kochetkov, V.Bykhovchenko Application of budget allocation models in the management of investment processes in the context of the digital economy development. *Cuestiones Políticas*. Vol. 39, № 71 (2021). <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3971.35>.

10. <https://nonews.co/directory/lists/countries/global-innovation-index>.

References

1. Amosha O. I., Salomatina L. M. Innovatsiyni rozvytok promyslovykh pidpryemstv u rehionakh: problemy ta perspektyvy. *Ekonomika Ukrainy*. 2017. № 3. S. 20-34.

2. Ivanova T.V. Innovatsiina diialnist pidpryemstv Ukrainy yak faktor pidvyshchennia rivnia konkurentospromozhnosti na mizhnarodnykh rynkakh. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. 2020. № 17. S. 395-404.

3. Innovatsiina Ukraina 2020: natsionalna dopovid / za zah. red. V.M.Heitsia ta in.NAN Ukrainy. K., 2015. 336 s

4. Prokhorova V.V., Chobitok V.I. Ekonomichna otsinka zovnishnoi ta vnutrishnoi efektyvnosti innovatsiinykh transformatsii v osviti / Konkurentospromozhnist pidpryemstv u mizhnarodnomu tsyfrovomu prostori: Monohrafiia / Za redaktsiieiu Arefievoi O.V. K.:NAU, 2019. S. 95-105.

5. Prokhorova V. V., Protsenko V. M., Chobitok V. I. Formuvannia konkurentnoi stratehii pidpryemstv na zasadakh innovatsiino-spriamovanoho investuvannia [tekst monohrafii]. Kharkiv: UIPA, 2015. 291 s.

6. Sakevych L.S. Innovatsiina diialnist v Ukraini: suchasnyi stan ta problemy rozvytku. Naukovo-vyrobnychy zhurnal «Biznes-navihator». 2020. Vyp. 3 (59). S. 172-176.

7. Tepliuk M. A, Shvydanenko H. O. Suchasni trendy rozvytku innovatsiinoho pidpriemnytstva. Ekonomika ta derzhava. 2018. №. 5. С. 89-92.

8. Chobitok V.I. Formuvannia systemy otsinky innovatsiino-investytsiinoi diialnosti. Sotsialna ekonomika Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina №1 (53) Kharkiv. 2017. S.135-139.

9. V. Chobitok, O.Shevchenko, O. Lomonosova, V. Kochetkov, V.Bykhovchenko Application of budget allocation models in the management of investment processes in the context of the digital economy development. Cuestiones Políticas. Vol. 39, № 71 (2021). <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3971.35>.

10. <https://nonews.co/directory/lists/countries/global-innovation-index>.

Anzhelika I. Slastianyko

Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer
Ukrainian Engineering and Pedagogics Academy, Kharkiv, Ukraine

Christina I. Slastyanikova

assistant
Ukrainian Engineering and Pedagogics Academy, Kharkiv, Ukraine

**THE INFLUENCE OF THE PANDEMIC ON THE DEVELOPMENT THE
INNOVATIVE PROCESS OF DOMESTIC ENTERPRISES**

Abstract. The article examines the impact of the pandemic on the development of the innovation process of domestic enterprises. It is determined that the problem of development of the innovation process of domestic enterprises and the transition to innovative economic growth is the subject of special attention of both foreign and domestic economists.

The level of impact of the COVID-19 pandemic in 2019 under the influence of which everything in the world has changed dramatically has been analyzed. The world economy has suffered significant losses, innovative development was aimed at finding ways to reduce the negative impact of the virus on human life, namely the creation of vaccines and hygiene products, adaptation to online life, the formation of innovative platforms for learning, work, trade and more. Much of the industry has suffered significant losses, some have ceased operations, and some have ceased to exist altogether. A large number of the population lost their jobs, all this had a

negative impact on the development of the innovation process of domestic enterprises.

It is determined that the management of the development of the innovation process of domestic enterprises at the national level is inefficient, this is due to the lack of state borders in innovation processes, as multinational corporations break value chains and place them where they are, respectively, enterprises become natural and economic zone in the context of globalization.

It is revealed that the main problem of the pandemic impact on the development of the innovation process of domestic enterprises in modern conditions is the lack of activity of enterprises in size, frequency and efficiency of their research. The vast majority of enterprises engaged in research work are focused on raw materials, they have the greatest opportunities to lobby their interests, have accumulated sufficient funds for the development of innovation. However, the prospects for cooperation between this sector and others in terms of technology transfer are not great, given the negative impact of the COVID-19 pandemic.

Key words: development of innovation process of domestic enterprises, COVID-19 pandemic, technologies, Global Innovation Index, innovation activity.